

Штучний інтелект та система правосуддя України: результати співпраці у році, що минув

Автор: Берназюк Ян

Організація: Верховний Суд

Видання: Конституціоналіст · 2025

Дата публікації: 2025-01-01

Постійна адреса: <https://constitutionalist.com.ua/shtuchnyj-intelekt-ta-systema-pravosuddia-ukrainy-rezultaty-spivpratsi-u-rotsi-shcho-mynuv/>

Відомості про автора

Берназюк Ян

Верховний Суд

Текст документа

Берназюк Ян

Суддя Касаційного адміністративного

суду у складі Верховного Суду

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА СИСТЕМА ПРАВОСУДДЯ УКРАЇНИ:

РЕЗУЛЬТАТИ СПІВПРАЦІ У РОЦІ, ЩО МИНУВ

Цей рік для системи правосуддя завершується з одночасним відчуттям тривоги та оптимізму. Система залишається цілісною, змогла чимало зробити для перемоги та майбутнього динамічного розвитку Держави, але попереду ще багато планів в цьому напрямку.

Для мене 2024 рік в аспекті технологій штучного інтелекту (Artificial intelligence), як і для переважної більшості колег, запам'ятається особливо яскраво. ШІ пройшов еволюцію від чогось далекого і фантастичного до реального та повсякденного помічника у всіх сферах життєдіяльності, де потрібна швидка, об'єктивна та професійна обробка інформації.

За цей рік було проведено 14 різних навчальних зустрічей (лекцій, тренінгів, семінарів) з питань ШІ на платформі Національної школи суддів України, на яких приблизно з тисячею колег змогли обмінятися сотнями запитань та відповідей і пройти перший шлях від ознайомлення з новими можливостями ШІ до вже обміну реальними life hacks для юристів (посилання). Це був дійсно безцінний досвід колективної роботи.

Варто відзначити, що багато колег протягом 2024 року змогли публічно презентувати свої думки та досвід, пов'язані зі сферою ШІ у системі правосуддя, зокрема Расім Бабанли («Штучний інтелект у судочинстві: можливості, ризики та межі застосування» — посилання), Наталія Блажівська («Цифрова трансформація судочинства: досвід та висновки для України» — посилання 1, посилання 2), Віктор Городовенко («Штучний інтелект і технології можуть значно допомогти у роботі суддям, але не замінити їх, — Висновок КРЕС» — посилання), Сергій Козьяков («Чи може впровадження штучного інтелекту стати частиною судової реформи?» — посилання), Єгор Краснов («Застосування інформаційних технологій та можливості використання штучного інтелекту під час здійснення судочинства» — посилання), Василь Крат та Ігор Голубовський («Штучний інтелект і судочинство» — посилання), Василь Крат (Штучний інтелект і судочинство — посилання), Галина Юровська та Віктор Городовенко («Суддя і штучний інтелект: переваги, виклики, загрози» — посилання 1, посилання 2).

На мою думку, система правосуддя у 2024 році у взаємодії з ШІ запам'яталася трьома важливими подіями:

Висловлення позиції Верховного Суду стосовно використання ШІ учасниками судового процесу (ухвала Судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів Касаційного господарського суду від 08.02.2024 у справі № 925/200/22 (посилання)).

Висловлення позиції 3'їзду суддів України стосовно використання ШІ суддями (Кодекс суддівської етики від 18.09.2024 (посилання)).

Затвердження Всеукраїнською громадською організацією «Асоціація правників України» та внесення 26.12.2024 Національним агентством кваліфікації Професійного стандарту «Суддя» до Реєстру кваліфікацій (посилання).

I

Позиція Верховного Суду стосовно використання ШІ учасниками судового процесу з огляду на неймовірний інтерес до неї була майже одразу висвітлена на сайті Суду (посилання): «Апелювання до «позиції» системи штучного інтелекту «ChatGPT» у заяві про роз'яснення постанови суду касаційної інстанції є виявом неповаги до суддів та зловживанням процесуальними правами. Штучний інтелект може бути корисним і допоміжним інструментом у сфері правосуддя, але не може замінити роль суддів.

Протиставлення учасником судового процесу в процесуальній заяві висновків судової палати Верховного Суду з правового питання та системи штучного інтелекту, що не має нормативного регулювання та науково доведеного підґрунтя для використання, як підстава для роз'яснення рішення суду неминує спричиняє проблеми з точки зору впливу на авторитет Верховного Суду, його судової практики й довіри до судової влади загалом. Судді та адвокати розділяють основоположний обов'язок дотримання процесуальних норм і принципів справедливого судочинства. Адвокати, усвідомлюючи роль Верховного Суду в демократичному суспільстві, мають виявляти високий рівень професійної обачності й конструктивної співпраці із судом, позбавляючи його від подачі завідомо необґрунтованих скарг (заяв). Навмисне чи недбале зловживання ресурсами суду, в тому числі використання штучного інтелекту без належного розуміння його можливостей як підстава для протиставлення його висновків висновкам суду, може підірвати довіру до судової системи. Така поведінка суперечить меті права на звернення до суду».

Окрема думка судді Анни Вронської до зазначеної ухвали Судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів Касаційного господарського суду (посилання) зводилася до того, що: «Відповіді, згенеровані ШІ «ChatGPT», з метою обґрунтування своєї позиції, зважаючи зміст заяви, наведені в ній доводи та аргументи, Заявник не виявив неповагу до Суду та не поставив під сумнів його висновки, навпаки - прагнув з'ясувати та уточнити окремі висновки з питань, щодо яких висловився Верховний Суд. У заяві відсутні будь-які принизливі, образливі чи інші негативні висловлювання, відверта демонстрація неповаги до Суду тощо. Саме по собі посилання на інформацію, що була згенерована за допомогою технологій ШІ, за відсутності інших обґрунтованих обставин, які б свідчили про недобросовісні процесуальні дії особи, не може визнаватися зловживанням процесуальними правами».

У своєму дописі Юлія Курило (посилання) висловила власну позицію стосовно використання ШІ учасниками судового процесу: «Авторитет Верховного Суду, який так емоційно обстоюється в його ухвалі, не має нічого спільного з феноменом штучного інтелекту. Він побудований на високому рівні експертизи, послідовності та здатності пояснити своє рішення, на етиці та людяності. Адвокатам не потрібен штучний інтелект, щоби помічати суперечливість висновків, неоднакове застосування норм права або упередженість та відверте підігрування на догоду певній категорії учасників процесу, наприклад через «державні інтереси». Аналіз та критика, яку адвокати публічно висловлюють щодо текстів судових рішень, зокрема й Верховного Суду, є природним наслідком професійної діяльності, яка передбачає спільну із суддями відповідальність за те, щоби право допомагало нашій країні розвиватись, а звичайні люди та бізнес відчували, що їхні інтереси захищено».

Важливість позиції Верховного Суду, сформованої в ухвалі від 08.02.2024 у справі № 925/200/22, підтверджується її використанням у подальшій практиці судів та низці наукових досліджень: Басиста І.В. «Штучний інтелект: правила використання, перспективи, ризики та загрози, застосовність для кримінального провадження» (посилання), Нагнибіда В. «Перспективи використання штучного інтелекту при вирішенні міжнародних комерційних спорів» (посилання), Пода Р.В., Керноз Н.Є. «Штучний інтелект у рішеннях суду

України» (посилання), Пушкарьова Н. «Перспективи застосування штучного інтелекту в українському правосудді» (посилання), Складенко І.В. «Сучасні перспективи заміни суддів у цивільному судочинстві на технологію штучного інтелекту» (посилання), Удовенко Ж.В. та Басиста І.В. «Використання штучного інтелекту у кримінальному провадженні: ілюзія чи реальність» (посилання), Шевчук О.В. «Професійна етика у застосуванні технологій штучного інтелекту учасниками судового процесу» (посилання).

Особисто для мене найважливішою подією 2024 року у системі правосуддя, пов'язаною з ШІ, стала імплементація у законодавство України статті 16 Кодексу суддівської етики, згідно з якою визначено, що «Використання суддею технологій штучного інтелекту є допустимим, якщо це не впливає на незалежність та неупередженість судді, не стосується оцінки доказів і процесу ухвалення рішень та не порушує вимог законодавства».

Для важливості розуміння цієї норми слід врахувати положення частини першої статті 58, частини першої статті 127 та частин першої і третьої статті 129 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», згідно з якими питання етики суддів визначаються Кодексом суддівської етики, що затверджується з'їздом суддів України за пропозицією Ради суддів України; організаційними формами суддівського самоврядування є збори суддів, Рада суддів України, з'їзд суддів України; найвищим органом суддівського самоврядування є з'їзд суддів України; з'їзд суддів України приймає рішення, що є обов'язковими для всіх органів суддівського самоврядування та всіх суддів.

Голова Верховного Суду Станіслав Кравченко неодноразово публічно висловлювався стосовно цього питання: «Я підтримую зміни, внесені до Кодексу суддівської етики. Цей документ має бути живим організмом, що детально регламентує етичні вимоги, оскільки етичний складник у діяльності суддів завжди мав і матиме доволі суттєве значення для авторитету судової влади та рівня довіри громадян до суду. Дуже правильно, що зараз в Україні дедалі жвавіше обговорюються питання застосування штучного інтелекту, адже про це сьогодні говорить весь світ. Питання лише в тому, наскільки можливості ШІ можуть використовуватись при здійсненні правосуддя. Наша позиція щодо цього є стабільною і зводиться до того, що ШІ може бути ще одним помічником для судді, але, безумовно, суддю він замінити не може. Тому згадка в Кодексі суддівської етики про можливість використання суддею ШІ з певними застереженнями є раціональною і, вочевидь, буде підштовхувати нас до того, щоб ми якомога більше використовували цей інструмент у ролі помічника у виконанні рутинних завдань (посилання). «Якщо питання щодо застосування ШІ в процесі підготовки проекту рішення по суті є доволі дискусійним, адже в цьому аспекті ШІ не може замінити суддю, то стосовно використання ІТ-продуктів у процесі вирішення організаційних питань, зокрема розподілу справ, думка учасників конференції була одноголосною: за цим, безперечно, велике майбутнє, і ці підходи до організації роботи слід впроваджувати вже сьогодні» (посилання).

Третьою важливою подією, пов'язаною з адаптацією системи правосуддя до нової реальності, що зумовлені стрімким розвитком ШІ, є офіційне введення в дію в Україні Професійного стандарту «Суддя» (посилання). Як зазначено у цьому Стандарті: «Назва документа, що підтверджує професійну кваліфікацію особи: рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про підтвердження здатності судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді (за результатами кваліфікаційного оцінювання); подання Вищої ради правосуддя Президентів України про призначення судді (за результатами розгляду рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України)».

Особливість цього Стандарту полягає у тому, що окремою вимогою до судді визначено «Цифрову компетентність», яка охоплює шість окремих складових такої компетентності та вимагає від судді наступних навичок та умінь: ідентифікувати та використовувати комп'ютерні й мобільні пристрої для вирішення робочих завдань, змінювати налаштування застосунків; адмініструвати онлайн сервіси; шукати, фільтрувати та перевіряти дані; аналізувати, інтерпретувати та оцінювати дані, інформацію та цифровий контент; застосовувати відповідні формати для створення певного цифрового контенту; застосовувати засоби цифрового зв'язку; поширювати дані та обмінюватись даними; відображати та використовувати цифрову ідентичність; дотримуватись визначених заходів кібергігієни, захисту та безпеки, у т. ч. розпізнавати неліцензійні застосунки; використовувати дані через декілька середовищ та послуг цифрових інструментів.

Висновки

Взаємодія системи правосуддя України з технологіями штучного інтелекту (ШІ) у 2024 році підтвердила актуальність такої співпраці та потенціал для покращення ефективності судових процесів. Результати, як-от навчання юристів, використання інструментів ШІ та аналіз їхніх обмежень, стали важливими кроками в цифровій трансформації правосуддя.

Верховний Суд і З'їзд суддів України сформували важливі позиції щодо використання ШІ, підкресливши, що він є допоміжним інструментом, який не замінює ролі судді. Ці рішення заклали етичні та процедурні межі для застосування ШІ в судовій системі, що сприяє збереженню незалежності суддів та захисту принципів справедливого правосуддя.

Інтеграція цифрових компетенцій у Професійний стандарт «Суддя» є ключовим кроком для підготовки системи правосуддя до викликів майбутнього. Цей стандарт окреслює вимоги до сучасного судді, включаючи знання цифрових технологій, кібергігієни та ефективного використання ШІ, що є основою для подальшого розвитку правосуддя в Україні.

Файли матеріалу

[Оригінальний файл автора](#)